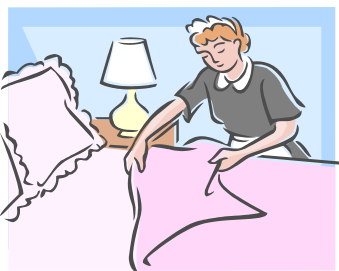

BONDFÅNGAD

Ur verklighetens memoarer

Under sommaren 1934 inträffade det märkligaste som kunde hända i en fjortonåringars liv. Det mesta av allt jag senare varit med om kommer i skugga.

Ett par år tidigare hade vår far och familjeförsörjare avlidit utan skyddsnet. För mig och min syster, som då stod på tröskeln till framtiden, gällde att genast bli vuxen och hjälpa till med försörjningen.

Min syster Vanja fyllde 16 år det aktuella året. För hennes ålder och trettioalets svåra år fanns

inget arbete att välja på annat än att bli hembiträde.

Jag själv var redan då etablerad fritidskollportör för Såningsmannen och Svenska Journalen vid sidan om skolarbetet. Samtidigt sålde jag lotter i kommission på hemslöjdsalster och färgglada påsar med blomsterfrö och trädgårdsfrö. Jag var således välkänd, för att inte säga ökad inom cykelavstånd i minst två kyrksocknar. Varje krona vi kunde skrapa ihop behövdes för vår försörjning.

Min syster hade fått plats hos en familj på Ragunda stationssamhälle för 25 kronor i månadslön, vilket var ganska gängse. En kväll kom hon hem till oss med ett rykte om att en mycket fin putsmedelsfabrikör med fru hemmahörande i Sundsvall hade tagit in på pensionat Solgården. De var i Ragunda för att försöka få tag i en försäljare för sitt förträffliga "KG Lindgrens putsmedel".

Min syster Vanja hade ju erfarenhet av vilken fantastisk gårdfarihandlare jag redan var, så hon ansåg att jag skulle söka upp fabrikören och höra efter om det var något för mig att satsa på under sommarlovet. Mamma hade inget att invända, tvärt om. Hon tyckte det var bra om jag kunde hoppa på något som kunde ge bidrag till hushållskassan.

Jag var ju inte den som var den när det gällde fritidsaffärer, så redan nästa förmiddag traskade jag iväg till pensionat Solgården. Där mötte jag herrskapet ute på verandan där de satt och intog sitt förmiddagskaffe. Jag klev fram till dem och använde det fina manér jag lärt mig i I O G T:s ungdomsloge när jag skulle hälsa och presentera mig för fint folk. Jag var inte sen att berätta för dem om min förträfflighet som försäljare, och drog fram hela min digra meritlista. Märkligt nog frågade de inte efter min ålder, utan de bad mig efter förhöret komma tillbaka nästa dag med

en putstrasa och en lämplig väska att ta flaskorna i. Sen skulle jag få sätta igång med demonstration och försäljning så de fick se vad jag gick för. De skulle få den första sändningen flaskor från sin fabrik i Sundsvall med tåget nästa morgon.

Min första träff med fabrikören och fabrikörskan på Solgårdens veranda hade kommit oväntat fort för dem, och förorsakat dem en febril aktivitet. Men det visste jag ingenting om de första dagarna.

I det lilla stationssamhället Ragunda, eller i byn Näset, gick det inte att hålla en hemlighet instängd allt för länge. Den måste fort få luft under vingarna. Det skvallrades några dagar senare om att samma dag som jag besökte dem på verandan hade de gått runt på samhället och gjort märkliga inköp. På Justus Johanssons järnhandel köpte de en plåthink och en visp. På apoteket blev inköpet ett antal 150 cl. glasflaskor och kork, en flaska ammoniak och lite karamellfärg. Näsvals diversehandel bestod dem med en påse krita.

Ingenting av detta skvaller hade nått våra öron när jag dagen efter som avtalat kom för att packa unikaboxen full med flaskor och sätta igång med nasandet. Min första demonstration skedde naturligtvis hemma. Jag måste ju komma underfund om hur jag skulle beté mig, och sen var det att trampa iväg på mammas gamla cykel på min

första affärsresa i hembyn med det oersättliga putsmedlet.

Vy från Ragunda

Flaskorna såldes till det facila priset av 1:25, och 25-öringen var min förtjänst på försäljningen. Självklart fick jag sälja på de flesta ställen jag kom in till. Jag bad om ett blankt föremål, en ljusstake eller en nickelbricka och började gnida och torka på en liten kant tills det blev blankt, sen var affären i regel klar.

När jag kom in till Fredriks-Maria höll det på att bli stopp. En av döttrarna fick nämligen för sej att det var bättre innehåll i flaskan jag tog ur då jag demonstrerade än det var i de andra. Då kom jag på idén att sälja demonstrationsflaskan jag själv använde och lyckades då utan problem. De var som de var Fredriksfolket, som man säger.

Innan kvällen var lagret tomt, och jag kunde cykla till Solgården för att redovisa och ta ut ett nytt lager för nästa dag. Men där fanns inget att hämta, lagret var slut.

Berömmet jag fick visste inga gränser. Jag hade levt upp till mitt skryt. Men

nu ville de att jag skulle komma tillbaka fram på förmiddagen nästa dag så skulle jag få nya flaskor. Det skulle komma en ny sändning från "fabriken i Sundsvall" med tåget nästa morgon. Inte begrep jag då, att de måste ha mina pengar för att köpa ingredienser till en ny fabrikation. Det fortsatte i samma stil tre eller fyra dagar, och jag sålde allt vad fabriken kunde leverera.

Jag fick senare veta, att de åkte till Sollefteå en dag för att köpa flaskor, då vårt apotek inte hade fler att sälja till dem. För mig var det också lysande, för min förtjänst på de sålda flaskorna räckte till ett par gummskor, vilka jag väl behövde då höstslask och vinter var i antågande och höstterminen i skolan skulle börja.

När jag några dagar senare var mitt uppe i min lyckade byaturné i socknen fick putsmedelsdirektören och hans direktörska plötsligt en ny idé. De skulle åka vidare söderut. Kanske kände de att det började bränna under fötterna. Det kostade ju att bo på pensionat med både mat och husrum.

Nu fick jag det flotta erbjudandet att följa med, för inte kunde de tänka sej att skiljas från en så skicklig försäljare som jag var. Men för att detta skulle kunna ske, måste jag ha tillstånd hemifrån. Det blev naturligtvis ett familjeråd. Mamma var aningslös och oförstående för vad som höll på att hända, så hon var inte svår att

övertala. Min syster Vanja var däremot lite mera tvehågsen och ville spjärna

emot. Jag var ju fortfarande bara ett barn, även om jag i många avseenden efter min fars frånfälle tvingades vara fullvuxen. Det bestämdes till slut att jag skulle få slå följe med dem. Under familjerådet kom vi överens om att jag skulle åka på mammas gamla cykel i stället för att ta tåget i sällskap med fabrikören, för då hade jag ju en möjlighet att åka hem igen om det inte lyckades så bra. Vi lade också in lite affärstänk i beslutet och resonerade som så, att om jag tog de bekanta vägarna över Håsjö, Kälarne och Nyhem, kunde jag sälja många flaskor i stugorna efter vägen, och träffa fabrikören på järnvägsstationen i Ånge dagen efter. Det var där vi skulle göra den första anhalten.

I våra familjeplaner ingick också att jag första natten skulle stanna i Nyhem där en moster bodde. Min syster Vanja följde med mig till pensionat Solgården på kvällen som ett extra stöd vid uppgörelsen, och för att föra mammas talan när det gällde cykeln. Herrskapet fick finna sej i det arrangemanget, och insåg att det var klokt med de motiveringar de fick. Hon sa naturligtvis ingenting om möjligheten till reträtt. Vanja var slug redan på den tiden.

Tänk, att vi alla tre, trots allt, var så oförutseende att vi gick på det äventyrliga företaget, men nöden har ju sina egna lagar. Säkert hade det aldrig skett om vi i det skedet hade vetat att fabriken i Sundsvall var en bluff och i stället låg i en kartong på pensionatet.

Jag packade ner i unikaboxen det som fanns kvar av "fabrikens" lager på Solgården, och i en resväska som jag kunde ha på pakethållaren packade vi ner de nya gummiskorna och ett par av mammas hemstickade yllestrumpor och den obligatoriska cykelpumpen. Ett par extra kalsonger och en skjorta kom också med, för nu skulle jag anträda resan ut i den stora vida världen och då måste man vara rustad.

Tidigt nästa morgon trampade jag iväg på mammas damcykel upp mot Håsjö.

Håsjö gamla kyrka

I gårdarna i Håsjö var jag ju känd sedan tidigare besök, och där fick jag sälja flera flaskor. Jag gjorde små strandhugg i Gastsjön och Dockmyr också, vilket resulterade i att när jag

kom till Nyhem på kvällen och räknade med att övernatta hos moster Ida, så hade jag inte många flaskor kvar. Uppståndelsen blev stor i banvaktarstugan i Nyhem där moster bodde när jag klev inom dörren i sena kvällen. De visste ju inte att jag var i antågande.

Både moster och morbror förebrådde mig för att jag gett mig iväg, och de hade inte något gott att säga om mamma heller som låtit det ske. Självklart fick jag stanna kvar hos dem och äta mig ordentligt mätt efter en lång dags fasta. Men som gengäld krävde de att jag skulle cykla tillbaka till Ragunda dagen efter. Det kunde jag nu inte lova, för jag hade ju herrskapets pengar att redovisa, och jag kunde ju inte svika dem i den saken. Men jag lovade på hedersord att jag skulle vända tillbaka hem sedan jag lämnat ifrån mig pengarna till fabrikören i Ånge, och att stanna över hos dem igen på återvägen.

Efter mosters väl tilltagna frukost nästa morgon, bar det iväg på min avbrutna försäljningsturné. Jag gjorde ett par besök i Grötingen och några intrång i Bräcke, men med dåligt resultat. Nu var jag på främmande marker och kunde inte åberopa pappas fränfalle eller andra omständigheter som motiverade mitt unga affärsliv.

Nu kunde jag snart inse, att mitt och andras skryt över min duglighet som försäljare inte var så mycket värd. Jag avbröt dörrknackningen och tram-

pade vidare till Ånge med bara två eller tre sålda flaskor på hela den dagen.

Med ett par osålda flaskor och en skitig putstrasa i unikaboxen, kom jag trött och hungrig fram till stationen i Ånge.

Ånge järnvägsstation

Men det är klart, att jag kände mig lite tillstuvad som inte lyckades uppvisa en tom unikabox när jag kom till ort och ställe. Så var det ju det där jag lovade moster Ida. En smula orolig kom jag in i väntsalen. Klockan var då över fem på aftonen men någon putsmedelsfabrikör K G Lindgren från Sundsvall satt inte där och väntade på mig. I stället var det jag som fick sätta mig att vänta. Vad kunde jag annat göra, och efter någon halvtimme kom han äntligen dit.

Jag vet inte om jag vill påstå att det var något kärt återseende från min sida, men han lotsade mig i alla fall en bit längre bort efter vägen förbi stationen. Ett av husen längs vägen liknade Linnea Bromans Solgården, och med stora svarta bokstäver stod det PENSIONAT målat på husväggen.

Där bodde herrskapet, och där skulle också jag enligt planerna bli kvar några dagar. Endast Gud vet den dag som idag är, om inte jag var inskriven i den s.k. hotelliggaren som deras son. Men nu en mansålder senare bryr jag mig inte om hur det var med den saken. Jag kom i alla fall upp till ett ganska stort rum på andra våningen mitt över matsalen. Det visade sej, att jag där skulle dela rum med min nya "pappa och mamma". En extra säng hade satts in för min räkning i rummet, och en vikskärm skilde min och deras sängar. Här skulle jag nu för första gången dela rum med två främmande människor, och jag tyckte att det inte kändes bra. Jag sköt in min resväska under sängen och såg mig förvånat omkring. I ett av hörnen fanns en mindre kakelugn, och i det andra hörnet närmast min säng och dörren stod en kommod med tvättställ, och intill kommoden en stor mystisk kartong. Var det kanske flasklagret?

Men nu kom den andra dagens höjdpunkt på resan, nämligen att gå ner i matsalen och spisa middag. Det fattades inte mat i karotterna på bordet mitt i salen, och jag försäkrar, det fattades inte hunger heller. Efter måltiden kom det stora ögonblicket då jag skulle redovisa, och däri låg inga svårigheter. Jag hade ju sålt över trettio flaskor på två dagar och pengarna fanns kvar till sista öret. Även det som skulle vara min förtjänst. Men nu kom bakslaget.

Jag fick inte behålla min s. k. Provision, för nu måste jag själv svara för mat och husrum på min förtjänst, och fabrikören och hans fru skulle själva delta i försäljningen, Sen skulle vi dela lika på miljonerna som till slut blev över. Tomflaskorna var också slut och måste köpas in så det räckte för oss alla tre.

Men hur var det med den fina fabriken i Sundsvall? Hade de verkligen så ont om flaskor till sitt förnämliga putsmedel? Det var min ordlösa undran.

Då jag vaknade nästa morgon, var fabrikören redan uppe och beredd att ge sej iväg ut för att inhandla flaskor. Fabrikörskan tittade fram bakom skärmen, och jag såg tydligt att hon hade gråtit, men hon avslöjade ingenting. Vi klädde oss och gjorde K G Lindgren sällskap ner i matsalen för frukostgröten innan han gav sej av.

Då han kom tillbaka med en påse full med flaskor och ett par mindre påsar med andra saker, då kom nästa stora överraskning. Jag vågade inte fråga eller ifrågasätta, jag var ju väluppfostrad, men tänkte tyst, och tänkte mycket. Kartongen bredvid kommoden öppnades, och det visade sej, att hela den stora och flotta putsmedelsfabriken i Sundsvall hade fått plats i kartongen.

Där låg plåthinken från Justus Johanssons järnhandel, en stor stålvisp, lite röd karamellfärg, en flaska

ammoniak och en liten trätt, och några andra utensilier för fabrikationen.

I det här ögonblicket var det mycket som gick upp för mig, allt utom min barnsliga godtrogenhet och underdånighet. Vad var det för folk jag hade gett mig i lag med egentligen?

Hela fabriken plockades upp ur kartongen och ställdes mitt på den fria golvytan. Alla hjälptes vi nu åt utan kommentarer att vispa och blanda ingredienserna till lagom konsistens med hjälp av en skvätt extra vatten.

Men när ammoniakerna hade blandats ner i soppan, då knackade det på dörren, och värdinnan kom in och frågade vad vi höll på med när vi hade förpestat hela huset?

Som tur var, så var det inte jag som blev svaret skyldig. Vi fabricerade färdigt, och sen delade vi upp oss i distrikt för att sätta igång med försäljningen. Jag undrade bara var de fick sina putstrasor ifrån, för jag hade ju min egen och dom saknade både trasor och unikaboxar.

Jag som hade tillgång till cykel skulle hålla mig i utkanterna av samhället, och själva skulle de hålla sej på var sin sida om järnvägen, som de sa. Jag blev inte nöjd med resultatet första dagen

i Ånge. Det gick trögt, men när jag kom hem på kvällen, hade jag i alla fall sålt fler flaskor än de gjort tillsammans, om de över huvud taget hade varit ute och försökt. Nytt skryt och beröm för min del, och kanske blev jag också lite påverkad av uppskattningen. Dessutom blev mitt löfte till moster lite naggat i kanten.

Hela natten till andra dagen i Ånge regnade det, och eftersom det fortfarande var regn i luften på morgonen, tog jag fram mina nyinköpta gummskor och strumporna ur resväskan och tänkte använda dem under dagen, men se det fick jag inte.

- Är man försäljare i din klass, då kan man inte komma med så där hemska skor på fötterna, för då blir man utskrattad och får inte sälja något alls. En affärsman ska vara proper, vad nu det ordet betydde, det var KGs motivering till att jag skulle ha mina slitna lågskor på mig även i regnväder. Nu tänkte jag högljutt protestera, men jag vågade naturligtvis inte.

Fabrikörskan sa inte ett ord, och förresten hade hon varit mycket tystlåten sedan vi kom till Ånge. Jag tänkte ibland på varför hon hade gråtit den förra morgonen. Var det för att de måste avslöja för mig, att de hade putsmedelsfabriken i kartongen bredvid kommoden och min säng, och att det var genant för dem?

Några dagar senare visste jag bättre. Vi delade ju rum, och jag hade långa

öron och kunde lägga ihop två och två av viskningarna jag hörde. Varför hade det blivit så även för henne, frågade jag mig då, och gör det ännu idag att hon på sätt och vis delade mitt öde? Men jag lämnar den parentesen tills vidare.

Den där dagen tog jag vägen ner mot Östavall och Alby.

Östavalls Gästis

Det kom täta regnskurar, och jag blev fram på dagen blöt från topp till tå. Det gick dåligt med försäljningen, för ingen tycktes ha något att köpa för. Hela min inövade försäljningslitania var till intet värde. Bara ett fåtal flaskor blev sålda innan jag måste återvända till pensionatet.

Jag möttes inte av något större medlidande när jag kom tillbaka. Vädret kunde man inte rå på, och dagens dilemma var ju ett av försäljarens villkor, det fick jag klart veta. Fabrikören hade ju fått dela samma öde, det fick jag också veta. Men inte såg jag en blöt trasa på deras kroppar, och inte hade jag sett att de hade något att byta till heller. Nu hade jag hemlängtan, och det med besked.

Inne på rummet hade fabrikörskan tänt en brasa i kakelugnen, och det behövdes.

Mina skor var söm blött läskpapper och strumporna gick att vrida vatten ur. Hon hjälpte mig så gott hon kunde, och hon gjorde även ett litet försök att trösta.

På kvällen när vi kom upp från matsalen, blev det bestämt, att nästa morgon skulle vi åka vidare till Järvsö. Där hade folket bättre ställt, och där skulle vi få sälja allt vad fabriken i kartongen kunde prestera. Jag skulle ju som vanligt cykla före, och de själva skulle ta tåget. Avståndet var det ingen som sa ett ord om, men jag hade andra planer.

Nu, tänkte jag, nu har jag min chans. Jag ska smita iväg hem mot Ragunda och kunde hålla mitt löfte till moster Ida.

På morgonen när jag steg upp och skulle klä mig, var mina skor mera näver än läder. Men jag tänkte, att bara jag kommer en bit på väg ska jag byta till mina gummiskor, för då gör jag som jag vill.

Vi gjorde oss i ordning, och jag tog fram resväskan från platsen under sängen, och gick ner och band fast den på pakethållaren. Cykeln stod rest mot husväggen sedan gårdagskvällen. Därefter följde jag med mina "nya föräldrar" in i matsalen för att äta frukost.

Mätt och belåten och en smula lycklig över att få sätta min plan i verket, fick jag vänta en stund medan fabrikören "gjorde upp" med värdinnan. Så skulle jag ge mig iväg efter en del resonemang med fabrikören om ett och annat, men han var blossande röd och verkade vara nervös. När jag kom ut, var cykeln och packningen borta. Jag sprang in i köket och frågade vad som hänt, eller rättare sagt, jag berättade att någon stulit cykeln och hela min packning. Nu fick jag veta att värdinnan låst in den i uthuset, och där skulle den stå som pant tills fabrikören behagade betala för vårt uppehälle på pensio-
natet.

Jag blev rädd, ledsen och ursinnig, och släppte på alla fördämningar och sprang upp på rummet.

- Ni kan väl inte ta ifrån mig cykeln, skrek jag, den är ju min mammas, och kläderna i väskan är ju mina.

Men vad hjälpte min uppgivenhet och mina tårar? Jag insåg ju också omedelbart att min flyktplan gått i stöpet.

- Ta det lugnt du gosse, sa chefen, det här klarar vi lätt upp när vi kommer till Järvsö. Du måste väl begripa, att när du inte har kunnat sälja så mycket att det räckt till ditt eget uppehälle, då måste du lämna pant till dess du kan betala.

Nu begrep jag oturligt nog inte i förstone det där påhoppet. Jag hade ju sålt mer än de, och dessutom lämnat ifrån mig alla pengar till dem, även min förtjänst. Hur skulle jag då kunna begripa att det inte räckte till. Vad jag dessutom inte förstod, det var att jag också skulle försörja herrskapet. Det blev en ny och bitter erfarenhet i mitt unga tonårsliv.

Följden av detta förspel blev till syvende og sidst, att de undanhållit så mycket pengar att det räckte till tre enkla biljetter till Järvsö, och Ragunda blev allt mer avlägset för mig.

Stämningen mellan oss blev från och med nu både kylig och bitter, och jag kan med fog tala om kontaktsvårigheter. Men vad skulle jag göra, jag var ju helt i klorna på dem nu och vågade inte ta egna initiativ. Det är inte alltid så lätt att vara ett barn på 14 år.

Från Järvsö station gick tre slokörade personer vägen en bit västerut i samhället. På en backe till vänster om vägen i vår gåriktning låg en stor timrad och rödmålad bondgård. Vi hade då kommit fram till Ol-Immars

pensionat som var inrymt i manbyggningen. Där tog vi in.

Vy från Järvsö klack

Jag kommer fortfarande ihåg hur det såg ut där både in och utvändigt, och jag skulle utan vidare hitta dit om nu det gamla huset fortfarande står kvar. Jag glömmer det aldrig, för på det pensionatet har jag så när kunnat dö av förgiftning.

Jag minns inte säkert vad klockan var på dagen när vi kom dit, men som vanligt var jag hungrig, och mat fanns det gott om på bordet i matsalen, så det var bara att ta för sej och äta. Det måste ha varit mitt på dagen i alla fall, för jag kunde ge mig iväg ut på en liten turné innan kvällen och hade fått sälja flera flaskor.

Våra sovrum låg på övre våningen, och nu fick jag för första gången eget rum. Det var litet, men jag behövde ju bara en säng och ingen plats för andra tillhörigheter, för jag hade ju bara unikaboxen och putstrasan kvar. Så fort jag kom in i rummet märkte jag att dörren till ett angränsande rum var igenklistrad mot dörrkarmen med dubbla lager fönsterremсор. Även nyckelhålet var överklistrat. Det såg mystiskt ut, men jag brydde mig inte

så mycket om det. Jag var trött och ville bara gå till sängs då jag fått eget rum.

Väl i säng kände jag att det luktade

fränt inne i rummet, och jag begrep att lukten måste komma från det tillbommade rummet. Jag petade bort remsan som täckte nyckelhålet för att se vad som dolde sej där inne. Och vad fick jag se?

Jo mitt på rumsgolvet stod en trebent gryta, och ur den kom en ljus, nästan osynlig rök. Jag hade hört talas om att man brukade röka för vägglöss och lungsot, men jag visste inte hur man gjorde, så jag tänkte att det var något sånt de höll på med. Just som jag stod med näsan framför nyckelhålet och kände hur det stack och kittlade i halsen, kom en från personalen in och tittade till mig. Hon hade gått förbi min dörr och kände den stickande lukten utanför.

- Å kors va ha stinke hänan. Du gett öppne fönstre lite, annars kan du få ont i huvve. Dom håll på röke däri

rumme breddama ditt, å lukta ä int bra.

I herrskapets rum bredvid mitt, hörde de pratet inifrån mitt rum. K G Lindgren kom inrusande och började högljutt bråka om händelsen och krävde ett annat rum åt mig. Men det fanns inget, så jag fick ligga för öppet fönster hela natten - och fick överleva.

Till nu hade jag alltid titulerat fabrikskorskan med fru Lindgren, Man sa ju inte du på den tiden, och allra minst till äldre. Antagligen hade jag sagt det vid något för henne olämpligt tillfälle, eftersom jag tydligen skulle gälla för att vara deras son. Innan vi gick ner till frukost på morronen, kom hon in i mitt rum och sa i förtrolighet, att jag inte skulle kalla henne fru Lindgren i fortsättningen, utan Stina rätt och slätt, för vi är inte gifta, sa hon. Mer fick jag inte veta, även om hon kanske just då hade mer att säga mig, för då kom KG förbi dörren och det var dags att gå ner till frukosten. Jag såg väl kanske både dum och förvånad ut när hon sa det, men en ny pusselbit ramlade på plats i min unga tankevärld.

Vid frukostbordet var stämningen låg, och det blev då bestämt, att vi under dagen skulle träffas på stationen och åka vidare till Bollnäs. Här kunde vi ju inte stanna, sa fabrikskorskan, med risk att bli ihjälgasade. Jag vågar nästan gå i god för, att K G Lindgren, som

plåster på såren, sett till att vi det dygnet bodde gratis på Ol-Immars pensionat.

På sätt och vis var det ju synd med det hastiga uppbrottet, för den förmiddagen sålde jag bort hela det flasklager vi hade. Det gick bra att sälja i Järvsö, och pengarna behövdes säkert till biljetterna och ny fabrikation.

Till Bollnäs kom vi mot aftonen i så god tid att fabrikören kunde gå ut och köpa in lite råvaror och några fler flaskor till fabriken i kartongen, den som jag suttit och hållit fast över mina magra knän under tågresan.

Motiv från Bollnäs

Vi tog in på ett RUM FÖR RESANDE inte långt från stationen. Det lilla pensionatet var inrymt i ett gårdshus innanför porten till gathuset där värdfolket bodde. Här serverades ingen mat, utan bara logi och morronkaffe med dopp av en robust äldre dam som regerade i det lilla köket i bottenvåningen. Hon blev den första som kom att bry sej om mig och ingjuta litet mod i mig i kraft av

hennes egen långa livserfarenhet och kunskap om människor.

När vi hade installerat oss i Bollnäs, lämnade jag rummet på kvällen en stund för att gå ut och se mig om litet i närheten. Det skulle ju bli en ny arbetsdag nästa morgon igen. Under tiden jag var borta kom fabriken fram ur kartongen, och ammoniaklukten spred sej fort ner i köket till den gamla damen. Samma situation som inträffade i Ånge upprepade sej nu och portvakterskan tog trappan i ett par skutt för att kontrollera vad som stod på inne i rummet. Efter konfrontationen med herrskapet var hon på det klara med att hon fått en tattarfamilj i huset, och jag var i ett nu upphöjd i rang och värdighet till tattarunge.

När jag kom in i farstun efter min utflykt, stod köksdörren en smula på glänt så hon kunde se mig då jag kom. Som på en enarmad bandit åkte hennes arm ut genom dörrspringan, och hon drog in mig i köket och stängde dörren.

Nu följde ett korsförhör om både min och de andras personligheter, och hon gav sej inte förrän jag hade öppnat mitt tillknäppta sinne. Jag visste ju inte hur mycket jag skulle våga yppa, så långt hade det gått. Men hon var inte ovänlig mot mig, tvärt om, hon var i stället moderlig och förstående. Hon lockade ur mig hela min historia från början till slut, och fast jag då inte

begrep vad ordet betydde, så blev hon chockad.

Hon höll mig kvar nere i köket i minst en halvtimme, kanske mer, innan hon släppte iväg mig upp för trappan till herrskapet, och under tiden hade hon hunnit ge mig två smörgåsar och ett glas mjölk medan hon förhörde mig. Jag hade ju inte ätit sedan frukosten på Ol-Immars pensionat i Järvsö. Dessutom smorde hon in mina sönderspruckna skor. Det var pigfart på den resoluta damen.

- Nu tycker jag att du ska ta tåget hem i morron och sticka ifrån alltihop, sa hon, pengarna du får ihop är ju dina och mera till. Så här får du inte fortsätta.

Men jag svarade henne, att det kunde eller vågade jag inte göra, för det var ju bara förtjänsten som var min, och jag kunde inte stjäla det andra från dem.

- Men då måste du i alla fall ta din egen förtjänst och gå in på något kafé och köpa dig något ätbart, för du ska väl inte behöva svälta för deras skull.

Jag lydde hennes råd och köpte mig mat under de två dagar turnén i Bollnäs varade. Min redovisning på kvällarna blev netto, och det skedde utan närmare kommentarer från herrskaps sida. Jag var nästan övertygad om att min tillfälliga beskyddare haft ett ord med i laget.

Nästa anhalt blev Gävle, och den skulle bli min sista, det hade jag bestämt mig för, hur det nu skulle gå till.

Stationshuset Gävle södra

Gävle skrämde mig. Jag som aldrig varit i en riktig stad förut, inte ens i det lilla Östersund, kom nu till den stora staden Gävle med alla sina höga stenhus och långa gator som till dels trafikerades av spårvagnar.

Skrämmande.

Det var trögsålt i Gävle, men i gengäld var det gott om hus och familjer där, så jag fick väl ihop till maten för dagen i alla fall. Hur de andra sålde, det vet jag inte, om de nu överhuvud var ute för att försöka.

Jag blev allt mer förtvivlad och höll på att längta ihjäl mig efter granskogen hemma runt mitt hem, men hur skulle jag komma dit?

Nästa dag var lördag och arbetsdag, liksom även söndagarna var, och jag kom på förmiddagen till området Gavlegårdarna. Lägenheterna beboddes i stort sett av den särskilda

kategori människor som inte hade råd att köpa putsmedel, för de hade vanligtvis inget att putsa. Det var en lyx som herrskapen fick hålla sej med enligt deras utsago.

I en av uppgångarna kom jag in till en äldre kvinna som på många sätt liknade min hembys "Kalle-Märta", men hon var inte så krokig som hon. Hon hade just tagit ut en rågbulle ur ugnen och det doftade så hemvant och gott. Snålvattnet började genast rinna. Naturligtvis hade hon inte råd att köpa någon flaska av mig, men i stället hade hon en kristallmottagare på köksbordet som hennes son hade gjort, och den var hon stolt över och ville demonstrera för mig.

Jag hade aldrig sett en sådan mackaper förut, för hemma hade vi ju vår Stern & Stern radio som pappa köpte året

innan han dog. När hon vred på ratten fick hon fram prat och musik ur den enkla lådan, och jag blev förvånad.

Men den gamla damen var av den frågvisa sorten, och jag måste berätta litet om mig själv, och det slutade med att jag fick en stor smörgås från hennes nybakade rågbulle. Hon tyckte så synd om mig för att jag var så ung och måste fara omkring som nasare så långt hemifrån.

På vägen tillbaka in mot centrum passerade jag ett stort hus. Där stegade jag in, och det visade sej att jag kommit till en prästgård mitt i stan.

Nu blev jag än en gång utsatt för detta underbara släkte som kallades piga. Inte bara en, utan två stycken. Prästgården hade något så fint i personalväg som både husa och köksa, eller kanske var hon kokerska. För tredje gången utsattes jag för samma korsförhör som skett först i Bollnäs, sedan hos damen i Gavlegårdarna, och så nu här i prästgården. Min skitiga putstrasa kom inte till så stor användning i prästgården, men pigorna köpte i alla fall två flaskor av mig och 2:50 åkte ner i min börs.

Efter det långa och avslöjande resonemanget sa den äldre av dem:
- Nu ska jag följa dig till polisen, för de där människorna måste anmälas och sättas fast innan det går galet för dig. Du begriper nog inte själv vad du har råkat ut för.

Jag begrep nog en hel del, men jag var ju bara en försvarslös 14-åring. För andra gången sa jag nej till det goda rådet. På inga villkor ville jag blanda in polisen, för det betydde ett värre rabalder, och jag skulle stå där utan både pengar och husrum, det var mitt motargument.

- Då ska vi ordna det på ett annat sätt, sa hon. Du ska skriva till din mamma och be henne ordna med pengar till biljetten hem.

- Det går inte, för det brevet skulle K G Lindgren ta ifrån mig och behålla pengarna, trodde jag.

- Den risken tar vi inte utan gör så här, sa hon. Jag skriver mitt namn och adress på ett papper som du skickar med brevet, och mamma skickar pengarna till mig, så får du hämta de här, för nu ska du hem och därmed jämt. Gå till väntsalen redan nu och sätt dig och skriv och lägg brevet direkt i brevlådan på tåget mot norrland i eftermiddag, så är det framme i kväll. Går det bra kan pengarna vara hos mig på tisdag, och du kan åka hem. Men behåll det här som en hemlighet.

Det här var en ny spark i baken på mig. Nu var det inte bara en vädjan och ett gott råd, utan nu var det en order av en kvinna som tydligen visste vad hon ville, och på fullt allvar brydde sej om mig och mitt väl och ve. Jag tog henne på orden och vågade inte annat än trava iväg till stationen.

I kiosken köpte jag ett kuvert och ett femton öres frimärke, men något brevpapper kostade jag inte på. Jag tog istället två ark glättat papper på toaletten och lånade en penna i biljettluckan, och så skrev jag ner min historia, så mycket som fick plats på papperen. Det var med nöd jag skrivit färdigt förrän tåget kom in till perongen. Brevet åkte iväg med tåget, men samtidigt åkte det också iväg med mitt hopp. Inte hade jag några

pengar att vänta från mamma, för vart skulle hon få de ifrån? Det var ju fjorton dagar sedan jag for hemifrån, och hon var nog lika pank nu som då jag for.

Jag återvände inte direkt till rummet efter att jag lagt brevet på postkupén, utan drev omkring liksom på måfå med unikaboxen. Det kändes som om jag gjort något oriktigt och fel. Jag var faktiskt fast i det rättspatos jag blivit fostrad till. Det började bli kvällsmörkt då jag gick gatan fram utanför ett kafferosteri. Kaffelukten kittlade mig i gommen. Då fick jag syn på en man som kom springande efter trottoaren med en stege över axeln. Han stannade vid varje lyktstolpe, klev ett par pinnar upp på stegen mot lyktan, och gjorde en handrörelse så att lyktan tände och sken i fullt ljus.

Springande rusade han vidare till nästa stolpe. Det var en lykttändare jag fått se i full verksamhet, och det var intressant och någonting nytt som jag aldrig fått uppleva i Ragunda eller annorstädes.

Än en gång var det en piga som skulle ordna upp det. Den här gången var det min syster Vanja. Hon "kilade stadigt" som man sa, och av fästmannen fick hon låna tjugo kronor som hon med första postförande tåg skickade till angiven adress i Gävle.

Väntetiden blev en rundgång mellan hopp och förtvivlan, medan jag fortsatte dörrknackningen. Men på tisdag eftermiddag när jag gick till prästgården var brevet med pengarna där som planerat.

Jag hade sålt dåligt både söndag, måndag och tisdag, men det berodde väl på min nervositet och ovisshet lika mycket som på köpmotstånd. Nu blev tiden kort. Jag hade pengarna i min hand och kunde köpa biljett. Men riktigt så lätt kom jag inte undan. Den viljestarka prästgårdspigan tog mig resolut till polisstationen mot min vilja och förde där min talan innan jag fick gå till stationen.

Mina svaga protester hjälpte inte. Det var en absolut nödvändighet av två skäl, sa hon. Dels för att göra en anmälan mot K G Lindgren, och dels för att meddela polisen vart du tagit vägen. Naturligtvis måste ditt plötsliga försvinnande följas av en efterlysning hos polisen.

Förhöret på polisstationen blev inte långvarigt. De antecknade allt de fick veta om både mig och de kidnappande bondfångarna. Två flaskor putsmedel

och min skitiga putstrasa hade jag kvar, och de fick jag lämna kvar hos polisen "som bevis på att jag varit där", som de sa.

Jag tror inte jag någonsin varit så lycklig under mitt nu 92-åriga liv som när jag satt på tåget den kvällen på väg mot friheten, rik på erfarenhet och en stor portion människokänedom trots min gröna barndom.

Om fabrikörens och fabrikörskans senare öden hörde vi aldrig något, och gjorde heller aldrig någon senare undersökning om saken.

Mammas cykel, och mina nya gummiskor och resväskan,

var och förblev för evigt borta, kanske som pant för mitt långa och lyckliga liv, trots allt.

© Göte Ingelman 2011
Bildmakare: Bo Hansson